

ROCZNIK
TEOLOGII
KATOLICKIEJ

Tom X
Rok 2011

Bp Wiesław Lechowicz
Tarnów

DUSZPASTERSTWO POWOŁANIOWE POWOŁANIEM DZISIEJSZEGO DUSZPASTERSTWA

VOCATIONAL CHAPLAINCY AS THE VOCATION OF TODAY'S PASTORAL WORK

'Vocation' and 'pastoral work' are the two key terms that determine the character and activity of the Church. Vocational chaplaincy belongs to the nature of the Church and should be one of its main aspects. It illustrates the idea of the Church as a Mother, constantly opening itself to God's intention to give birth to new life within it. The vocational character of the Church is expressed in the very etymology of the word 'Ecclesia', which means 'the congregation of the chosen' (by Jesus). John Paul II called the Church *mysterium vocationis*. The mystery of ecclesiastical vocation is being revealed and fulfilled in pastoral work, which is an organized activity. Its main aspects are preaching the Word of God, administering of the sacraments, living in a religious community and being witnesses of Christian life. Thus the very idea of pastoral work is defined by its vocational character.

Wprowadzenie

Gra słów zawarta w tytule niniejszego opracowania nie jest tylko, a przynajmniej nie przede wszystkim zabiegiem retorycznym mającym wywołać zainteresowanie podejmowanym tematem. Jest natomiast odzwierciedleniem egzystencjalnej prawdy o Kościele. „Powołanie” i „duszpasterstwo” to dwa kluczowe słowa określające istotę i działalność Kościoła. Charakter powołaniowy Kościoła ujawnia się już w samej etymologii – łacińskie pojęcie „*Ecclesia*” tłumaczy się jako zgromadzenie powołanych, w domyśle przez Jezusa Chrystusa. Mając na względzie

ten powołaniowy wymiar, Jan Paweł II określił Kościół wprost jako *mysterium vocationis*¹.

Tajemnica eklezjalnego powołania odkrywa się i urzeczywistnia poprzez duszpasterstwo, które jest zorganizowaną działalnością zbawczą Kościoła, polegającą na głoszeniu słowa Bożego, sprawowaniu sakramentów, życiu we wspólnocie religijnej i świadectwie życia chrześcijan. Zatem już w samym określeniu duszpasterstwa uwidacznia się jego charakter powołaniowy. Albowiem „działalność zbawcza” stawia człowieka najpierw wobec Zbawienia, ukazując Zbawienie jako cel i sens życia oraz cały szereg zadań, „powołań” do wykonania i tym samym do osiągnięcia Zbawienia. „Działalność zbawcza” stawia też człowieka w relacji do Zbawiciela i wymaga odpowiedzi na Jego obecność i słowa. Duszpasterstwo zatem winno ze swej natury promować kulturę powołaniową, to znaczy tworzyć klimat sprzyjający życiu w relacji do Boga, pojmowanego w kategorii powołania. Na powołaniowy wymiar duszpasterstwa wskazują również środki, jakimi posługuje się duszpasterstwo, a zatem wymienione już wyżej: głoszenie słowa Bożego, celebrowanie sakramentów świętych, tworzenie wspólnoty wierzących i dawanie świadectwa życia chrześcijańskiego.

1. Duszpasterstwo powołaniowe pierwotnego Kościoła

Obraz pierwotnej gminy chrześcijańskiej ukazuje wzorcową postać Kościoła także w odniesieniu do duszpasterstwa powołaniowego! Dlatego spójrzmy na życie pierwszych chrześcijan, dostrzegając w nim zawsze obowiązujące kierunki prowadzenia duszpasterstwa powołań. *Dzieje Apostolskie* wskazują na uczniów i wyznawców Chrystusa trwających na modlitwie i łamaniu chleba, we wspólnocie i nauce Apostołów, którzy byli naocznymi i wiarygodnymi świadkami Chrystusa (por. Dz 2, 42-47).

Życie pierwotnego Kościoła charakteryzowało się trwaniem na modlitwie i „łamaniu chleba”, czyli na Eucharystii. Modlitwa, zarówno osobista, jak i wspólnotowa – liturgiczna służy rozeznaniu powołania i wykształceniu postawy całkowitego zaufania wobec Pana żniwa. Bez modlitwy, czyli bez dialogu z Bogiem niemożliwe jest ani rozpoznanie, ani tym bardziej realizowanie powołania. Modlitwa stwarza bowiem przestrzeń, w której Bóg objawia człowiekowi tajemnice swej woli, a człowiek udziela odpowiedzi, dzieląc się z Powołującym swymi niepokojami i nadziejami. Podobnie i bez celebracji liturgicznej nie jest możliwe odkrycie i realizowanie powołania, zwłaszcza bez Eucharystii, albowiem „każda celebracja liturgiczna jest wydarzeniem powołaniowym. W celebrowanej tajemnicy wierzący nie może nie rozpoznać swojego własnego powołania, nie może nie usłyszeć głosu Ojca, który w Synu, mocą Ducha wzywa go, aby ofiarował się

¹ Jan Paweł II, Adhortacja *Pastores dabo vobis*, 34.

dla zbawienia świata”². Z tego też względu Jan Paweł II podkreślał, że „istotne i najważniejsze momenty duszpasterstwa powołań to modlitwa i sprawowanie liturgii”³. Potwierdza to prosta obserwacja życia. Przykład kapłana modlącego się i celebrującego liturgię budzi zainteresowanie i chęć naśladowania niemal od najmłodszych lat, i niejednokrotnie staje się pierwszym „zwiastunem” Jezusowego wezwania „pójdź za Mną”.

Integralną częścią liturgii celebrowanej we wspólnotach chrześcijańskich było i jest głoszenie słowa Bożego. Dlatego przepowiadanie winno odznaczać się rysem powołaniowym dzięki ukazywaniu ludzkiego życia w optyce powołania – odpowiedzi na Boże wezwanie i przedstawianiu poszczególnych formy realizacji powołania. W tym kontekście przywołajmy słowa Jana Pawła II odnoszące się do powołania kapłańskiego. W adhortacji *Pastores dabo vobis* stwierdził, że „nadszedł czas, by mówić odważnie o życiu kapłańskim jako o bezcennej wartości, wspaniałej i uprzywilejowanej formie życia chrześcijańskiego. (...) Nie należy się obawiać, że w jakiś sposób skrepuje młodych lub ograniczy ich wolność, wprost przeciwnie – wyraźna propozycja, przedstawiona w odpowiednim momencie, może się okazać decydującym czynnikiem, który skłoni młodego człowieka do wolnej i autentycznej odpowiedzi”⁴.

Każde powołanie, a szczególnie kapłańskie i zakonne, realizuje się we wspólnocie z Chrystusem, ale i we wspólnocie Kościoła. Stąd zasadnicze znaczenie dla powołanego winna mieć wspólnota kościelna, w której powołany może się uczyć życia jako daru dla innych i powołania jako proegzystencji. „Braterstwo kościelne nie jest tylko cnotą umiejętnego zachowania się, ale jest również itinerarium powołaniowym. (...) Dzielenie się z bratem i wspólnotą wiernych staje się drogą, na której uczy się czynić innych współuczestnikami własnych projektów, by w końcu przejść na siebie plan przygotowany przez Boga”⁵.

Ogniwem łączącym wspólnotę jest miłość, a jej zewnętrzną manifestacją służba, wzajemna pomoc. Ponieważ bezinteresowna służba, mająca swe źródło w miłości, jest najkrótszą i „królewską” drogą do Boga i człowieka, dlatego nie dziwi, że w ostatnich latach animacja powołaniowa przeszła drogę od „duszpasterstwa propagandy” do „duszpasterstwa służby”⁶. Coraz mniej się „reklamuje” kapłańskie czy zakonne powołania, a coraz więcej się je prezentuje w konkretnych życiowych sytuacjach, szczególnie związanych z posługą na rzecz potrzebujących wsparcia materialnego i duchowego. Coraz rzadziej duszpasterstwo powołaniowe prowadzi się metodą werbalną, a coraz częściej metodą służebną, włączając stojących przed wyborem życiowego powołania w różne formy posługiwania. Dzięki

² Papieskie Dzieło Powołań Kapłańskich, *Nowe powołania dla nowej Europy, In Verbo Tuo*, 6 stycznia 1998, Watykan 1998, 27a.

³ PDV, 38.

⁴ Tamże, 39.

⁵ *In Verbo Tuo*, 27 b.

⁶ Tamże, 27 c.

służbie bowiem człowiek spotyka Chrystusa obecnego w bliźnich, spotyka także człowieka oczekującego na pomocną dłoń, skuteczną radę i życzliwą obecność, wreszcie spotyka siebie – odkrywa swoje zdolności i szlachetne pragnienia, oraz prawdę, iż „więcej jest szczęścia w dawaniu, aniżeli w braniu” (Dz 20, 35). Z takich spotkań rodzi się wspałałomyślna odpowiedź na powołanie, które jest niczym innym jak „życiem dla”, połączone z przekonaniem, że „służba miłości jest najgłębszym sensem każdego powołania”⁷.

Kolejnym filarem, na którym wspierał się Kościół pierwotny było świadectwo Apostołów. Świadectwo życia chrześcijańskiego, w tym kapłańskiego i zakonnego, ma kapitalne znaczenie dla odkrywania i realizowania powołań. „Bezpośrednie spotkanie wierzących przeżywających z wiarą i odwagą ich powołanie jako wiarygodnych świadków dających konkretny przykład udanych powołań może być decydujące (...) w odkryciu i przyjęciu powołania Bożego”⁸. Nieprzypadkowo wielu alumnów podaje jako bezpośrednią inspirację do przekroczenia progu Seminarium właśnie przykład świętego i zaangażowanego bez reszty życia kapłana – proboszcza, czy katechety. Jego sposób modlitwy, celebracji sakramentów świętych, odnoszenia się do ludzi, traktowania zobowiązań płynących z sakramentu święceń jest najlepszą formą duszpasterstwa powołaniowego, w myśl dobrze znanego łacińskiego adagium: *verba docent, exempla trahunt*.

Zatem obraz życia pierwotnego Kościoła stawia przed duszpasterzami cztery postulaty:

- uczyć życia uwzględniającego prymat Boga, co przejawia się m.in. w dążeniu do nawiązania z Nim głębokiej, przyjacielskiej więzi (modlitwa, liturgia);
- angażować w życie wspólnoty kościelnej, m.in. przez aktywność w katolickich ruchach i stowarzyszeniach (koinonia)⁹;
- włączać w posługę charytatywną (diakonia);
- świadczyć poprzez wierne realizowanie własnego powołania.

2. Duszpasterstwo powołaniowe w Kościele tarnowskim

Diecezja tarnowska rozpoznawalna jest jako ciesząca się licznymi powołaniami do stanu kapłańskiego i zakonnego. Biorąc udział w Rzymie w spotkaniu biskupów co dopiero wyświęconych, spotkałem się we wrześniu 2008 roku z papieżem Benedyktem XVI. Kiedy przedstawiłem się mu, on podniósł w górę ręce, uśmiechnął się i powiedział: „to jest ta diecezja, która ma tak dużo księży”. Istotnie, obecnie w diecezji tarnowskiej pracuje 1056 księży, poza jej granicami: w Polsce – 21, na misjach – 46, poza granicami kraju – 154. 213 znajduje się na emeryturze i rencie, 20 studiuje. Ogółem liczba księży diecezjalnych wynosi w Kościele tarnowskim

⁷ PDV, 40.

⁸ Tamże, 27 d.

⁹ Statystyki wskazują, że ponad 80% kleryków w Polsce wywodzi się z grup ministrantów i lektorów, a 57 % ze wspólnot i ruchów kościelnych.

1533. W Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie przygotowuje się do kapłaństwa 193 alumnów (na pierwszym roku – 47)¹⁰. W 2008 roku przeprowadzono badania, z których wynika, że wszystkich żyjących księży diecezjalnych wywodzących się z diecezji tarnowskiej jest 1890, księży zakonnych – 972, sióstr zakonnych – 1901, razem – 4763. W tym samym roku alumnów diecezjalnych było 261, zakonnych – 140, kandydatek na siostry w zgromadzeniach żeńskich – 149, kandydatów na braci – 9, razem – 559.

Dzisiaj diecezja tarnowska postrzegana jest jako najbardziej bogata z wszystkich europejskich diecezji w powołania do kapłaństwa i zakonu. Ale nie zawsze tak było. Do roku 1925 liczba alumnów nie przekraczała 100. Wielkie zasługi w duszpasterstwie powołań położył abp Leon Wałęga. „Gdy przybył do Tarnowa zastał w seminarium duchownym 49 alumnów. Chcąc powiększyć tę liczbę, wkrótce po objęciu rządów, założył we własnym domu i w większej części z własnych funduszy utrzymywał Małe Seminarium. Na efekty nie trzeba było długo czekać. W 1906 r. studiowało w Wyższym Seminarium Duchownym już 73 alumnów, a w 1931 r. w przededniu jego rezygnacji z biskupstwa około stu pięćdziesięciu”¹¹. Tendencja zwykłowa utrzymywała się w zasadzie do końca XX wieku.

Co, oprócz wyżej wymienionych działań, miało wpływ na ziarno powołań do kapłaństwa i życia zakonnego w ziemi diecezji tarnowskiej, że mogło tak dorodnie i bogato owocować? Pamiętając, że każde powołanie jest darem Bożej łaski, nie wolno zapominać o tym, iż powołanie do życia kapłańskiego i zakonnego, podobnie jak każda forma chrześcijańskiego powołania, jest owocem współpracy powołującego, obdarowującego Boga i człowieka, powołanego i obdarowanego. Na pozytywną odpowiedź ludzi żyjących wzdłuż Wisły i Dunajca, Popradu i Wisłoki miały i nadal mają wpływ następujące czynniki:

- gorliwa praca duszpasterska biskupów i kapłanów, w tym także katechetyczna (obecnie większość katechetów stanowią duchowni);
- rodzinna atmosfera przepełniona wiarą i miłością;
- liczne rodziny wielodzietne;
- modlitwy o powołania kapłańskie i zakonne w pierwsze czwartki miesiąca;
- akcenty powołaniowe podczas uroczystości odpustowych przy sanktuariach;
- zaangażowanie w duszpasterstwo tzw. Liturgicznej Służby Ołtarza;
- obecność we wspólnotach, ruchach i stowarzyszeniach kościelnych.

Duszpasterstwo powołań znajduje swoje miejsce także w diecezjalnych strukturach duszpasterskich. W diecezji koordynuje ten rodzaj duszpasterstwa Diecezjalny Referent Powołaniowy oraz grupa moderatorów Diecezjalnego Dzieła Powołań. Diecezjalne Dzieło Powołań jest częścią Wydziału Duszpasterstwa Ogólnego Kurii diecezjalnej. Aktywność Dzieła wyraża się m.in. w organizowaniu diecezjalnych

¹⁰ Por. *Schematyzm diecezji tarnowskiej 2010/2011*, s. 340.

¹¹ A. Nowak, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786-1985*, t. I, Tarnów 1999, s. 57.

spotkań formacyjnych. Organizowane są dni skupienia dla lektorów i młodzieży męskiej zaangażowanej w kościelnych ruchach i stowarzyszeniach – raz w roku, w styczniu w budynku WSD w Tarnowie (liczba uczestników waha się między 300 a 400), wielkopostne i jesienne dni formacji dla lektorów w ośrodkach rekolekcyjnych, wielkopostne i jesienne dni formacji dla ministrantów w domach rekolekcyjnych oraz dekanalne spotkania. Są one prowadzone przez Moderatorów Diecezjalnego Dzieła Powołań danego okręgu i przez księży katechetów we współpracy z alumnami WSD.

W duszpasterstwo powołań wpisuje się też obecność lektorów na święceniach diakonatu i prezbiteratu. Ponieważ diakonat odbywa się w trzech miejscach diecezji, dlatego zachęca się, by wzięli w nich udział także lektorzy, nie tylko z danego dekanatu, ale i z sąsiednich.

Wydział Duszpasterstwa Młodzieży koordynuje rekolekcje dla maturzystów – w kilku domach rekolekcyjnych i zakonnych odbywają się trzydniowe rekolekcje dla poszczególnych grup, wywodzących się z tych samych szkół czy miejsc zamieszkania. W 2010 roku wzięło w nich udział 1201 osób, w 2009 – 978, a w 2007 – 941 (ogólna liczba maturzystów z liceów – 8 tys., ze szkół zawodowych – 4 tys., a zatem ok. 10% młodzieży maturalnej bierze udział w rekolekcjach).

W ramach inicjatyw pośrednio odnoszących się do duszpasterstwa powołaniowego należy wymienić organizowane przez Wydział Katechetyczny konkursy, np. Z okazji Roku Kapłańskiego, czy roku jubileuszowego diecezji oraz coroczną Olimpiadę Teologii Katolickiej. Wydział Katechetyczny uwrażliwia nadto uczniów i katechetów na tematykę powołaniową przez przygotowywanie katechez o tematyce odnoszącej się do życiowego powołania.

Ważną rolę w promowaniu powołań kapłańskich odgrywa Wyższe Seminarium Duchowne. Alumni podejmują różne duszpasterskie zadania z okazji Niedzieli Dobrego Pasterza – diakoni głoszą kazania, alumni prowadzą katechezy i spotkania o tematyce powołaniowej, seminaryjne zespoły muzyczne prowadzą koncerty. Ponadto alumni pomagają kapłanom w prowadzeniu rekolekcji dla maturzystów. W Niedzielę Palmową włączają się w diecezjalne obchody Dnia Młodzieży. W okresie wakacyjnym kandydaci do kapłaństwa uczestniczą w oazach i grupach wypoczynkowych organizowanych przez księży oraz w Tarnowskiej Pieszej Pielgrzymce na Jasną Górę, która skupia zawsze kilka tysięcy młodych ludzi.

Konkretnym przejawem wspierania i promowania powołań do kapłaństwa jest działające w tarnowskiej diecezji od roku 1996 Towarzystwo Przyjaciół WSD w Tarnowie. Posiada osobowość kościelną i cywilnoprawną. Zarząd TP WSD w Tarnowie tworzą biskup tarnowski, rektor WSD oraz 5 członków Towarzystwa wybranych przez Walne Zebranie na 5-letnią kadencję. Aktualnie działa ono w 58

oddziałach i liczy ponad 2 tys. członków. Jest to stowarzyszenie ludzi wspierających modlitwą (systematyczną w parafiach i indywidualną w domach) i ofiarą finansową (np. pokrywanie kosztów pielgrzymki do Rzymu, czy podejmowanych w budynku seminaryjnym prac remontowych; sfinansowanie *Modlitewnika Alumna*) WSD w Tarnowie. Raz do roku członkowie spotykają się w Seminarium na spotkaniu opłatkowym. Za wszystkich żyjących i zmarłych Przyjaciół codziennie w Seminarium odprawiana jest Msza Święta.

Zakończenie

Duszpasterstwo powołaniowe należy do natury Kościoła i „powinno się jawić jako stały i konsekwentny wyraz macierzyństwa Kościoła, otwartego na nieustanny zamiar Boga, który zawsze w nim rodzi życie”¹².

Dlatego „warto, by każdy Kościół lokalny stawał się coraz bardziej wrażliwy i uważny w odniesieniu do duszpasterstwa powołań, kształtując na różnych szczeblach – rodzinnym, parafialnym, młodzieżowych ruchów formacyjnych, jak czynił to Jezus z uczniami – prawdziwą i serdeczną przyjaźń z Panem, umacnianą poprzez modlitwę osobistą i liturgiczną. Kościół lokalny ma uczyć uważnego słuchania Słowa Bożego poprzez rosnącą znajomość *Pisma Świętego* oraz upewniać, że pełnienie woli Boga nie unicestwia ani nie niszczy osoby, lecz pozwala jej odkryć głębszą prawdę o niej samej po to, by kierowała się bezinteresowną bliskością w kontaktach z innymi ludźmi, bo przecież jedynie poprzez otwieranie się na miłość Boga znajdujemy prawdziwą radość i pełną realizację własnych aspiracji. Proponować powołania w Kościele lokalnym to mieć odwagę, by wskazywać – za pośrednictwem uważnego i adekwatnego duszpasterstwa powołań – tę właśnie trudną drogę naśladowania Jezusa, która jest pełna sensu i zdolna do tego, by zaangażować całe życie człowieka”¹³.

¹² *In Verbo Tuo*, 13c.

¹³ Benedykt XVI, *Orędzie na 48. Światowy Tydzień Modlitw o Powołania*, 15 listopada 2010, zob. <http://www.powolania.katowice.opoka.org.pl/>.